

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2020, s. 4: 281-284

Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560). Busbecq, Ogier Ghiselin de. çeviren: Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Yayınları 5. Basım, Eylül 2017, 260s.

Cemal KALKAN

Dr. Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Dr. Research Assistant, Selçuk University, Faculty of Islamic Studies
Konya/Turkey
kalkancemal@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-0616-5303

DOI: [10.5281/zenodo.4026123](https://doi.org/10.5281/zenodo.4026123)

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 29 Nisan / April 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: KALKAN, C. (2020). Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560), Busbecq, Ogier Ghiselin de, çeviren: Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Yayınları 5. Basım, Eylül 2017, 260s. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (Eylül 2020): 281-284

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Osmanlı sosyo-kültürel tarihi yazımında Avrupalı seyyahların izlenimleri önemli bir yere sahiptir. Bu seyyahlar içerisinde, her ne kadar Türkler hakkında genel olarak önyargılı ifadelerde bulunanlar olsa da tarafsız değerlendirme yapanlar da vardır. Seyyahların eserlerindeki bazı ifadeler bu durumu doğrulamaktadır. Şüphesiz seyyahların değerlendirmeleri, bu mevzu ile ilgili tek hakikat olmamakla birlikte insanlık tecrübelerine dair sağlıklı tahliller yapabilmek adına son derece önemlidir.

İlk kez 1595 yılında Paris'te Latince olarak basılan *Türk Mektupları*, tarihçi olmayan okurlar dikkate alınarak özet halindeki İngilizce tercümesinden Türkçe'ye çevrilmiştir. Kitap, yazarın dostu ve meslektaşı Macar asıllı diplomat Nicholas Michault'a yazdığı mektupların derlemesidir. Fransa'nın Hollanda sınırında yer alan Lille şehrinde doğan (1522) Busbecq, Devlet-i âliyye ile Avusturya arasında devam eden sınır anlaşmazlığını çözmek üzere görevlendirilen bir elçidir. Görevini tamamladıktan sonra Avrupa'da Katoliklerin saldırısına uğrayarak hayatını kaybetmiştir (1592).

Dört mektuptan müteşekkil bu eser, Osmanlı sosyo-kültürel hayatının her alanı ile ilgili çok değerli bilgi ve değerlendirmeler içermektedir. Busbecq, Osmanlı süvarilerini görünce gözlerinin hiç alışık olmadığı bir manzara karşısında kaldığından bahseder (s.8) ve Buda'da karşılaştığı yeniçerilerin (12.000) görevlerini ve din ayrımı gözetmeksizin bütün reâyayı korumakla vazifeli olduklarını detaylı bir şekilde anlatır. Türklerle geçirdiği zaman boyunca onların fevkalade cesur olduklarını gözlemleyen Busbecq, Belgrad'ın düşmesini bir selin önündeki bendin yıkılmasına benzetir: "Bu olaylar Hıristiyan hükümdarlara ders olmalı ve tehlikeden korunmak istiyorlarsa müstahkem mevkiilerini ve kalelerini düşmana karşı güçlendirmelilerdir. **Türk orduları yağmur sularının kabarttığı azametli nehirler gibidir.** Aktığı yatağın herhangi bir yerinde onları durduran engelden sızıp geçebilirlerse, bu gedikten boşalarak sonsuz tahribat yaparlar." (s.17)

Türkler kendi aralarında kişisel faziletten başka hiçbir şeye değer vermiyip liyâkatı esas alırlar: "Türkler arasında itibar, hizmet ve idari mevki, kabiliyet ve faziletin mükâfatı oluyor. Kişi tembel ve sahtekâr ise hiçbir zaman yükselmiyor, küçümsenip hakir görülüyor. İşte Türkler bu nedenle neye teşebbüs etseler başarılı oluyorlar ve hükmeden bir ırk olarak hâkimiyetlerini

her gün genişletiyorlar. Bizim usullerimiz ise çok farklı. Bizde meziyete yer yoktur. Her şey doğuma dayanır ve yüksek mevkilerin yolunu açan sadece soylu olmaktır.” (s.66) Bunların yanı sıra seyyah Türklerin günlük işlerinde dahi intizama dikkat ettiklerini gözlemlemiştir. At eğitiminde Türklerin mahir ve merhametli olduklarını anlatırken şöyle söyler: “Atların sahibi binsin! diye bir komutla diz çökecek ve yerdeki bastonu, sopayı veya kılıcı dişleriyle alıp sırtındaki biniciye verecek şekilde terbiye etmekten hoşlanırlar.” (s.118) Yazar Türklerin atı çokça kullanmalarının yanı sıra at etini de yediklerini söylemektedir. Busbecq kitabında askerlere kumaş dağıtımını yapılırken iltimas kuşkusunu ortadan kaldırmak için askerlerin karanlıkta bölük bölük çağrıldığından ve maaş dağıtımında ise akçelerin sayıyla değil, tartıyla verildiğinden bahseder.

Osmanlı hanlarında din farkı gözetilmeksizin hiç kimsenin kapıdan geri çevrilmediğini, misafirperverlikle karşılandığını anlatır. Osmanlıların sade bir hayat yaşadığını şu cümlelerle özetler: “Türklerin bir özelliği de binalarında ihtişamdandan kaçınmalarıdır. Bu gibi şeylere önem vermeyi, kendilerini beğenmişlik, gurur ve gösteriş olarak addediyorlar; bunlar adeta insanın bu dünyada ebediyen var olmayı beklediğine işaret edermiş gibi. **Evlerine bir yolcunun hana baktığı gözle bakıyorlar.**” (s.13) Seyyah ayrıca Müslüman Türklerin çiçeğe düşkün olduklarını ve gül yaprağının yere düşmesini hiçbir zaman hoş karşılamadıklarından ve ona büyük saygı gösterdiklerinden bahseder.

Yazar, dönemin padişahıyla olan görüşmesini bir ressam gibi tasvir eder. Kanuni Sultan Süleyman'ın kendinde bıraktığı intibai ustalıkla anlatırken; en acımasız muhaliflerinin bile padişahın aleyhine ileri sürebilecek bir şeyleri olmadığını vurgular. Meşru evlilik yaptıktan sonra kanunen hiçbir mani bulunmamasına rağmen cariyelerinin olmadığını söyler. “Hintliler kumaşıyla, Frenkler aklıyla ve Osmanlılar da ihtişamıyla meşhurdur.” sözünün hakikati, karşılaştığı olaylar karşısında hayranlığını gizleyemeyen Busbecq'te bariz bir şekilde görünür.

Kitap, Türklerin aile yapıları hakkında günümüze ışık tutacak bilgiler de sunmaktadır. Kitaba göre Türkler, kadınlarının iffetine diğer milletlerden çok daha fazla önem verirler. Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmiş ve derhal sahiplenmişlerdir. Türklerin kitap basmaya ve meydan saatleri dikme-

ye hiçbir zaman istekli olmadıklarını vurgular. Dönemin demografik yapısı ve sanat erbabı kişilerin etnik kimlikleri (balıkçıların Rumlardan olması gibi) hakkında detaylı malumatlar sunar ve çavuşluğun halk arasında saygın bir meslek olduğunu belirtir. İstanbul'a olan hayranlığını izhar ederken onu dünyanın tabii başkenti olarak betimler. Dilencilerin İstanbul ve Anadolu'da Batı'da olduğundan çok daha az olduğunu söyler. Yazarın Osmanlı şehirlerinde bulunan dilenciler hakkında verdiği bu bilgiler, dönemin iktisadi hayatını anlamak için şüphesiz kayda değerdir.

Busbecq, gördüklerini kendi gelenekleriyle mukayese ederken soğukkanlı davranmaktadır. Bu durum eseri daha kıymetli hale getirmektedir. Örneğin Batı'nın sömürgecilik genlerini şöyle tasvir eder: "Bizler uçsuz bucaksız okyanuslarda Hindistan'ı ve Antipodları [Avustralya ve Yeni Zelanda] arıyoruz, çünkü oralardaki ganimetler ve yağma çok daha değerli. Bunlar tek damla kan dökülmeden cahil ve saf yerlilerden, onların zararına ele geçirilebiliyor. Din bahanedir, gerçek gaye altındır." (s. 43) Busbecq'in bu eserini değerli kılan bir başka husus da 1660'lı yıllarda vuku bulan veba salgını hakkında önemli bilgiler vermesidir. Yazar, elçilik bünyesinde çalışan doktorunun vebalı bir hastayı tedavi ederken hastalanıp hayatını kaybettiğini ifade etmektedir.

Türk Mektupları, Osmanlıları tanımak isteyen Avrupalıların yüzyıllar boyunca başvurduğu kaynak bir eserdir. Bu bağlamda Osmanlıların sosyokültürel ve iktisadi hayatını inceleyen Türk araştırmacılar için bu eser vazgeçilmez bir çalışmadır.